

УДК 339.972

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Н. Липко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, пр. Свободи, 18*

У статті дано визначення та розкрито основні особливості зовнішньоекономічної політики держави в умовах глобалізації, як курсу на найбільш ефективну інтеграцію держави до світової економічної системи. Проаналізовано вплив на її ефективність нових структурних елементів світової економіки.

Ключові слова: глобалізація, інтернаціоналізація, ТНК, зовнішньоекономічна політика, міжнародна економічна інтеграція.

Глобалізація є об'єктивним соціально-економічним процесом, однак, успішність адаптації до її вимог з боку кожної окремої держави визначається таким суб'єктивним фактором як зовнішньоекономічна політика країни. Тому що, саме в рамках зовнішньоекономічної політики реалізуються національні інтереси держави на міжнародній арені.

Найбільш загальне визначення зовнішньоекономічної політики звучить наступним чином: зовнішньоекономічна політика – це форма політичної організації публічної матеріальної можливості та спроможності соціального суб'єкта формувати та реалізовувати його зовнішньоекономічні інтереси та цілі у сфері міжнародних відносин. [5, С. 5]

В операційному змісті зовнішньоекономічна політика – це комплекс регуляторних функцій з боку держави щодо максимальної реалізації економічного потенціалу країни на зовнішньому ринку та задоволення власних потреб за рахунок товарів та послуг іноземного виробництва.

Конкретні напрями, форми і масштаби зовнішньоекономічної політики визначаються характером і гостротою політичних, економічних та соціальних проблем у будь-якій країні в певний період, а також кон'юнктурою світового порядку. Об'єктивна можливість зовнішньоекономічної політики визначається рівнем економічного розвитку, концентрацією виробничих потужностей та капіталу, становленням і розвитком міжнародних відносин тощо. [5, С. 5]

Зовнішньоекономічна політика доповнює та продовжує на міжнародній арені внутрішню економічну політику, реалізує національні інтереси та стратегічний курс держави. Її основна мета – забезпечити добробут людей, життєздатний розвиток особистості, суспільства, держави шляхом повноцінної та ефективної реалізації державного стратегічного курсу на світовому ринку.

Процес формування та реалізації зовнішньоекономічної політики не є статичним явищем, а динамічно розвивається, набуваючи все нових і нових рис. В наші дні відбуваються значні зміни, які змушують по-новому поглянути на основні принципи та функції зовнішньоекономічної політики. Наростають процеси глобалізації, зростає роль на світових ринках міжнародних організацій та ТНК, збільшується взаємозалежність та взаємовплив держав, зростає нестабільність світової економічної системи, відбувається розмиття національних суверенітетів держав. Все це призводить до зміни характеру усього світового простору та його окремих елементів.

Перш за все змінюються функції та інструменти державного впливу на економіку. Так, було переглянуто таку традиційну функцію державного регулювання як підтримка конкуренції та обмеження монополізму, на трансформацію якої неабиякий вплив здійснює діяльність ТНК, міжнародних фінансових організацій, відхід на другий план цінової конкуренції і прихід їй на зміну нецінової тощо.[2, С. 67]

Також, в умовах глобалізації поряд із управлінням державним дефіцитом/профіцитом і державними доходами та видатками в рамках бюджетної політики особливого значення набуває управління державним боргом. Змінюються і дії держави в галузі охорони навколишнього середовища та прав і свобод людини, в галузі геополітичної політики тощо.

Набувають нового характеру і самі методи та інструменти державного регулювання соціально-економічного життя суспільства – відбувається переміщення акценту з прямих методів адміністративного та економічного регулювання на створення умов для підвищення конкурентних переваг національної економіки з метою повноцінної інтеграції у світове господарство.

Загалом глобалізація веде до звуження функцій та послаблення ролі держави. Тобто, однією з головних тенденцій сучасного етапу стає розмивання економічного суверенітету окремих держав, оскільки вони втрачають функцію основного структурного елемента світової економіки, коли на рівноправні і, навіть, більш значні ролі претендують транснаціональні корпорації, міждержавні регіональні інтеграційні об'єднання, міжнародні економічні організації тощо.

Деякі дослідники, зокрема Баді, Омайс, Ейк, Перегудов вважають, що державу очікує руйнування у недалекому майбутньому та розмивання її ролі сьогодні. Наприклад, Клод Ейк у своїй статті “Небезпечні зв'язки: взаємодія глобалізації та демократії ” стверджує, що глобалізація діє двояко: з одного боку, вона має на меті вийти за межі однієї держави, поєднати нації, з другого – є очевидною тенденцією до руйнування мовних та етнічних ознак.[3, С. 11]

Беручи до уваги процеси глобалізації при формуванні основних параметрів зовнішньоекономічної політики, важливо враховувати два різноспрямованих процеси: посилення інтернаціоналізації суспільного виробництва і поглиблення поділу праці (посилення спеціалізації держав). Також необхідно розуміти, що змінюється сам каркас зовнішніх зв'язків у світі – з'являються нові суб'єкти та об'єкти зовнішньоекономічної політики.

Тобто, необхідно досліджувати особливості зовнішньоекономічної політики саме в умовах глобалізації та міжнародної інтеграції, змістити акцент досліджень, зважаючи на те, що основною функцією зовнішньоекономічної політики будь-якої держави на сучасному етапі стає ефективна інтеграція у світове господарство.

Необхідно брати до уваги вплив на її параметри нових головних структурних елементів світової економіки – транснаціональних корпорацій, регіональних інтеграційних об'єднань та міжнародних економічних організацій.

Постійно зростаюча могутність транснаціональних корпорацій критично впливає на можливості окремих держав. ТНК володіють необхідним економічним та політичним потенціалом, навіть, для визначення курсу соціально-економічного та політичного розвитку окремих держав. Відповідно, доволі часто в основі напрямків та інструментів економічної політики держави лежать інтереси та орієнтири деяких ТНК.

По суті, ТНК стають новими самостійними суб'єктами міжнародних економічних відносин, суттєво зменшуючи роль національних держав. Як наслідок відбувається зниження ефективності традиційних інструментів національної зовнішньоекономічної політики (валютні та курсові регулятори, тарифне регулювання зовнішньої торгівлі, штучне нарощування експортної потужності держави), яке країни намагаються компенсувати наступним чином: [1, С. 18-19]

1. Розширенням спектра власне регулюючих заходів в зовнішньоекономічній сфері;
2. Налагодженням та розвитком дво- та багатостороннього міждержавного співробітництва, формування різного роду міжнародних регіональних інтеграційних об'єднань;
3. Відстоювання власних позицій у міжнародних економічних організаціях глобального типу;
4. Підтримка глобальних експансіоністських стратегій на міжнародних ринках національних ТНК та/або формування ефективних механізмів взаємодії приймаючих країн з іноземними ТНК на внутрішніх ринках.

Всім шляхам, крім першого, притаманна інтернаціоналізація національних регуляторних систем із передачею певних повноважень національних урядів у зовнішньоекономічній сфері на рівень двосторонніх та багатосторонніх торговельно-економічних угод та домовленостей різного типу. Таким чином, виникає своєрідний парадокс: країни мають відмовитися від частини національного суверенітету, щоб його зберегти. І, якщо міждержавне економічне співробітництво є, як правило, добровільним, то взаємовідносини із ТНК країн-лідерів на ринках інших країн є, переважно, вимушеним із недостатньо прозорими переговорно-узгоджувальними процедурами.

Окремо хотілося б зупинитись на розгляді аспектів міжнародної регіональної економічної інтеграції та її впливу на зовнішньоекономічну політику держави.

Прагнення країн до спільного вирішення господарських завдань та подолання труднощів регіонального та глобального характеру призвело до того, що в другій половині ХХ століття значно посилюються процеси міжнародної інтеграції.

Міждержавна регіональна економічна інтеграція в умовах глобалізації служить одним із найбільш ефективних інструментів протидії її ризикам та захисту національних інтересів. Зважаючи на зменшення значущості "традиційної держави", країни намагаються це компенсувати за рахунок об'єднання спільних зусиль та реалізації спільної політики.

Міжнародна регіональна економічна інтеграція є процесом зближення і взаємопереплетіння національних господарств і відповідних механізмів регулювання економіки, соціальних і політичних відносин країн певного регіону, в

результаті чого, внаслідок дії синергетичного ефекту нове об'єднання набуває абсолютно нової якості.

Головним принципом міждержавної інтеграції є те, що інтегруватися мають не взаємодоповнюючі, а однорідні і конкурентоспроможні економіки, що створюють принципово нові економічні комплекси.

Інтеграція країн призводить до значної кількості економічних, соціальних та політичних наслідків як для самого об'єднання так і для окремих країн. Виділяють динамічні (збільшення обсягів інвестицій, посилення конкуренції, розвиток відповідної інфраструктури, розширення ринку збуту тощо) та статичні (ефект розширення торгівлі між учасниками інтеграційного об'єднання та ефект згортання торгівлі з третіми країнами) ефекти міжнародної інтеграції: [4, С. 81]

При включення держави в певне інтеграційне об'єднання, наприклад, Європейський Союз, суттєво трансформуються роль держави та, відповідно, її зовнішньоекономічна політика. Замість національної держави приходиться поняття "загальноєвропейський дім", який має власні владні інститути та проводить єдину зовнішньоекономічну політику, обмежуючи суверенні та національні можливості держав-членів. В таких умовах замість національно-державних інтересів на перший план висуваються регіональні. А зовнішньоекономічна політика окремої країни стає невід'ємною складовою зовнішньоекономічної політики об'єднання, поглинається нею, а її ефективність розглядається з точки зору досягнення спільних цілей цілого Союзу. При цьому припускається, що суперечності в зовнішньоекономічних векторах об'єднання та окремої держави можуть бути лише мінімальними.

Більше того, прагнення периферійних держав стати учасниками тієї чи іншої інтеграційної структури змушує їх дуже видозмінювати усі сторони свого суспільного життя у тому числі й зовнішньоекономічну політику, "підганяти" їх під певні встановлені стандарти.

Окрім ТНК та міждержавних інтеграційних утворень, не менший вплив на формування зовнішньоекономічної політики окремих держав мають міжнародні організації.

Вони розробляють правила та стандарти економічної політики держав, формують головні особливості світової економічної архітектури, визначають напрямок розвитку світового простору.

Такі організації як МВФ, СОТ, Світовий Банк завдяки своїй фінансовій та політичній могутності визначають принципи міжнародної економічної діяльності та політики. Так, Світова Організація Торгівлі, суттєво видозмінює характер, методи та інструменти зовнішньоторговельної політики держави як важливої складової зовнішньоекономічної політики, активно насаджує принципи її лібералізації. Така політика, на нашу думку спрямована, на забезпечення спрощеного чи, навіть, вільного доступу компаній розвинених держав на великі та перспективні ринки збуту своєї продукції, а також джерела факторів виробництва і, зокрема, відносно дешевої робочої сили. При цьому ринки розвинених держав залишаються доволі закритими для постачальників з інших країн.

Доволі часто така надмірна лібералізація зовнішньоекономічної діяльності (зовнішньоекономічної політики) та насадження неоліберальних ринкових принципів організації господарства не відповідають національним особливостям та інтересам держав, особливо постсоціалістичного табору, про що нами вже

згадувалося. Однак, держава, що прагне стати повноправним членом світового співтовариства вимушена йти на такі поступки, відкриваючи свої ринки для решти світу з усіма потенційними ризиками та проблемами.

Загалом, у XXI столітті спостерігається тенденція до злиття суті та функцій внутрішньої та зовнішньої політик, спричинена процесами глобалізації. Зовнішньоекономічна політика набуває якісно нового змісту і, практично, із зовнішньоекономічної політики окремої держави перетворюється на невід'ємну складову "внутрішньої політики світу". Це більшою мірою стосується менш розвинених держав, які, прагнучи інтегруватися у світове співтовариство, вимушені прийняти встановлені правила гри на міжнародній арені.

Пояснюється така ситуація ще й тим, що для механізму функціонування зовнішньоекономічної політики у системі міждержавних відносин в умовах глобалізації властивий комплекс певних закономірностей, що характеризує життєдіяльність системи загалом.

Основним законом функціонування зовнішньоекономічної політики в умовах глобалізації є закон підтримки динамічної рівноваги. Наявність певної політичної рівноваги між державами є основою нормального функціонування системи відносин між державами загалом. Динамічна рівновага відображає не стан спокою, а безперервний діалектичний процес руху до встановлення рівноваги. Підтримування у системі міждержавних відносин стану динамічної рівноваги сприяє збереженню системи як цілісності, збереженню її найважливіших властивостей і характеристик у процесі функціонування й розвитку. Спроби окремої держави або групи держав порушити рівновагу, що склалася, шляхом здобуття односторонніх переваг у певній сфері, провадження суперечливої та неузгодженої зовнішньоекономічної політики викликають відповідну реакцію з боку інших держав, які прагнуть компенсувати переваги другої сторони. [5, С. 65-67]

Отже, в умовах сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів розробка та успішна реалізація зовнішньоекономічної політики держави стає головним чинником ефективного функціонування країни. Зовнішня політика окремої держави перетворюється на елемент "внутрішньої політики світу".

1. Жеваго А. Глобалізація і державне регулювання міжнародної економічної діяльності // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 5-6. – С. 17-21
2. Жуковська А. Трансформація функцій державного регулювання економіки в умовах глобалізації // Галицький економічний вісник. – 2006. – № 2(9). – С. 65-71
3. Касабова І. Держава та її роль в умовах глобалізації // Ринок цінних паперів України. – 2005. – № 5-6. – С. 9-17
4. Нікіфоров П. О. Соціально-економічна сутність міжнародної регіональної інтеграції та методологічні засади інтеграційної стратегії України // Економічна теорія. – 2006. – № 2. – С. 74-87
5. Чувардинський О. Г. Формування стратегії економічної безпеки України в контексті інтеграції і глобалізації світової економіки // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С. 16-20

**THE FEATURES OF EXTERNAL ECONOMIC POLICY OF COUNTRIES IN
THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

N. Lypko

*Ivan Franko National University of Lviv
18, prospect Svobody., UA-79008 Lviv, Ukraine*

The definition and the main features of external economic policy in the context of globalization are considered in the article. In such circumstances external economic policy is the most effective course of integration into the world economic system. The influence of the new elements of the global economy on the performance of external economic policy is being analyzed.

Keywords: globalization, internationalization, TNCs, external economic policy, international economic integration.

**ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ
ГОСУДАРСТВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Н. Лыпко

*Львовский национальный университет им. И. Франка, экономический факультет
79008, г. Львов, проспект Свободы, 18*

В статье дано определение и раскрыты основные особенности внешнеэкономической политики государства в условиях глобализации, как курса на наиболее эффективную интеграцию государства в мировую экономическую систему. Проанализировано влияние на ее эффективность новых структурных элементов мировой экономики.

Ключевые слова: глобализация, интернационализация, ТНК, внешнеэкономическая политика, международная экономическая интеграция.